

Maša Filipovič, Tatjana Rakar

Nestrpnost in sistemi blaginje

POVZETEK: Kohezivna družba je tista družba, v kateri vsi njeni deli pripomorejo h kolektivnemu družbenemu projektu in blaginji, konflikti med družbenimi cilji in skupinami pa so zmanjšani na najmanjšo mogočo mero. Na kohezivnost sodobnih družb imajo poleg drugih dejavnikov nedvomno vpliv tudi sistemi blaginje, ki so se izoblikovali v zgodovinskem razvoju posameznih družb. Obstoječi blaginjski sistemi kot so konservativno-korporativistični, socialno-demokratski, liberalni, katoliški ter nekdanji državno-socialistični temeljijo na različnih hierarhijah sfer (kot so trg, država, civilna družba in skupnost) iz katerih posamezniki pridobivamo sredstva za zagotavljanje socialne varnosti in blaginje. Razlike v hierarhiji sfer v zagotavljanju socialne varnosti in blaginje pa imajo za posledico različno stopnjo dekomodifikacije v družbi. Ta se zdi še posebej pomembna pri proučevanju nestrpnosti v družbi kot možni perspektivi opazovanja družbene kohezije, saj sistemi blaginje s svojim delovanjem posegajo v odnose med različnimi skupinami v družbi in lahko nanjo pomembno vplivajo. V članku avtorici analizirata stopnjo (zaznane) nestrpnosti med naslednjimi skupinami: starimi in mladimi, bogatimi in revnimi, delavci in menedžmentom ter moškimi in ženskami. V okviru primerjalne analize med izbranimi državami Evropske unije ugotavljata kako se proučevane države razvrščajo glede na stopnjo nestrpnosti v družbi in v kakšnem odnosu je ta stopnja s sistemi blaginje, ki so značilni za obravnavane države.

KLJUČNE BESEDE: sistemi blaginje, družbene skupine, nestrpnosti

1 Uvod

Načrt Evropske komisije je, da Evropa postane “kompetitivna, dinamična, na inovacijah in znanju temelječa družba, ki bo lahko povečevala gospodarsko rast in družbeno kohezijo” (vrh v Lizboni 2000). V evropski ustavi so bili v členih 1–3 kot cilji Evropske unije predlagani krepitev miru, vrednot in blaginje njenih narodov, borba proti socialni izključenosti in diskriminaciji ter spodbujanje socialne pravičnosti, enakost žensk in moških, solidarnost med generacijami in varstvo pravic otrok (predlog evropske ustave 2004). Cilji za zmanjševanje konfliktov, napetosti med skupinami, diskriminacije in izključenosti so del diskurza o naraščajoči odtujenosti posameznikov, zmanjševanju solidarnosti, generacijskem prepadu in krizi držav blaginje. “Socialni kapital, zaupanje in

civilna participacija so moderne fraze, ki se uporabljajo v diskurzih o predpostavljene povečanju egoizma, zmanjševanju občutkov solidarnosti in skupnosti, umiku javnosti iz politike ter omejenih možnostih demokratične intervencije in regulacije” (van Deth 2001: 2).

Družbena kohezija se torej nanaša na dobro delujočo družbo, v kateri obstaja solidarnost, visoka strpnost in malo konfliktov. Solidarnost je tudi temelj sistemov blaginje. Sistemi blaginje se med seboj razlikujejo v tem, kako in na kakšen način posegajo v družbene odnose. Obstoječi blaginjski sistemi, kot so konservativno-korporativistični, socialno-demokratski, liberalni, mediteranski ali katoliški ter nekdanji etatični (državno-socialistični), temeljijo na različnih hierarhijah sfer (trg, država, civilna družba in skupnost), iz katerih posamezniki pridobivajo sredstva za zagotavljanje socialne varnosti in blaginje. Država blaginje kot eden izmed konstitutivnih elementov sistema blaginje glede na svojo regulativno vlogo in politike reagira na osnovi različnih načel redistributivne pravičnosti ter s tem sooblikuje vlogo ostalih akterjev. Zato nas zanima, kakšna je povezanost med različnimi blaginjskimi sistemi in ravno nestrpnosti v družbi. Predpostavljamo, da sistemi blaginje lahko bodisi povečujejo ali zmanjšujejo napetosti v družbi ter tako vplivajo na stopnjo nestrpnosti med velikimi družbenimi podskupinami, ki bi jih lahko načeloma razumeli tudi kot antagonistične (npr. bogati in revni ter delavci in menedžment); bodisi lahko sistemi blaginje tudi zmanjšujejo ali pa ustvarjajo konflikte med posameznimi deli družbe, kjer je antagonizem sicer manj pričakovani, vendar pa je lahko zaradi sistemskih neenakosti ali nepravičnosti vendarle vzpostavljen (npr. konflikti med mladimi in starimi ter med moškimi in ženskami).

V članku bomo najprej predstavili sisteme blaginje, nato pa iz njihovih značilnosti izpeljali predpostavke o vplivu blaginjskih sistemov na odnose v družbi. Naša predvidevanja bomo nato preverili na izbranih državah Evropske unije.

2 Sistemi blaginje v sodobnih evropskih družbah

Država blaginje s svojim delovanjem posega v odnose med različnimi skupinami in torej pomembno vpliva na odnose v družbi. “Država blaginje ni zgolj intervencijski mehanizem, ki posega v strukturo družbenih neenakosti, temveč tudi sama oblikuje sebi lasten stratifikacijski sistem in tako pomeni aktivno silo pri oblikovanju družbenih odnosov” (Esping - Andersen 1990: 23; glej tudi Kopač 2004: 23). Država blaginje je za Espinga - Andersena (1996; 2000) ključna institucija v oblikovanju družbenega reda. Njene organizacijske značilnosti vplivajo na oblikovanje družbene solidarnosti, razredne delitve in statusno diferenciacijo (Esping - Andersen 1990: 55). Potemtakem velja pri obravnavi družbene kohezije, solidarnosti in strpnosti upoštevati tudi značilnosti sistemov blaginje, ki so se v teh družbah oblikovali v zgodovinskem razvoju. Pri tem velja poudariti, da je koncept sistema blaginje širši od koncepta države blaginje. Država blaginje je le del sistema blaginje, katerega sestavni del sta še sfera trga ter sfera civilne družbe in skupnosti. V okviru sistema blaginje je država ključna, saj je poleg njene produkcijske vloge še posebej pomembna njena regulacijska vloga, ki vpliva na razmerje med sferami v zagotavljanju socialne varnosti in družbene blaginje.

Koncept sistema blaginje se je izoblikoval v poznih osemdesetih letih na podlagi sodelovanja med zahodno- in vzhodnoevropskimi sociologi, ki se ukvarjajo s socialno politiko (Svetlik 1988; Evers 1988; Sik in Svetlik 1988; Evers in Wintersberger 1988). Pri nas so ga podrobneje razvile Kolarič in dr. (2002). Temelji na predpostavki o sorazmerni avtonomnosti in soodvisnosti treh sfer (trg, država ter civilna družba in skupnost) kot strukturnih elementov sistema. Te sfere se včasih med seboj nadomeščajo, včasih so si komplementarne, pogosto pa oboje. Izhodiščna teza je, da "so se med zgodovinskim razvojem posameznih družb in v odvisnosti od specifičnih razmer vzpostavile specifične hierarhije sfer in njihovih entitet, to je trga, države, civilne družbe in skupnosti, sfer, iz katerih posamezniki pridobivamo sredstva, ki jih potrebujemo za zagotovitev socialne varnosti in blaginje. Različne, med zgodovinskim razvojem izoblikovane hierarhije sfer pomenijo različne vrste sistemov blaginje" (Kolarič in dr. 2002: 55; glej tudi Evers in Wintersberger 1988; Abrahamson 1996; Črnak - Meglič 2000).

V splošnem se sistem blaginje nanaša na koncept "mešane blaginje" (welfare mix) in koncept "pluralizma blaginje" (welfare pluralism) (Pestoff 1992; Johnson 1990). Ti koncepti se osredotočajo na specifičnost interakcij med sferami, hierarhija med sferami pa je merilo ločevanja različnih tipov sistemov blaginje. Podoben je tudi koncept "trikotnika blaginje" (welfare triangle) (Evers 1988; Evers in Laville 2004; Svetlik 1992; Abrahamson 1996; Pestoff 1992; Kolarič in dr. 1995).

V sistemu blaginje je sfera države operacionalizirana z javnimi neprofitnimi organizacijami kot proizvajalkami dobrin in storitev, z obveznimi in nacionalnimi sistemi socialnih zavarovanj in s shemami socialnih pomoči. Sfera trga se nanaša na zasebne profitne organizacije kot proizvajalke kolektivnih dobrin in storitev ter zasebne zavarovalne sheme. Sfero civilne družbe sestavljajo zasebne neprofitne organizacije, sfero skupnosti pa neformalna socialna omrežja, v okviru katerih poteka skrb za socialno varnost in blaginjo njihovih članov (Kolarič in dr. 2002: 55; Črnak - Meglič 2000).

V sodobnih družbah tako lahko identificiramo pet različnih hierarhij sfer, ki so se izoblikovale predvsem v odvisnosti od tega, kateri družbeni razred je v daljšem obdobju nadziral vzvode oblasti in kakšen je bil odnos med cerkvijo oz. cerkvami in državo. Pet različnih hierarhij sfer predstavlja pet različnih vrst sistemov blaginje:¹ liberalni, konservativno-korporativistični, socialno-demokratski, katoliški in etatistični (državno-socialistični) (Kolarič in dr. 2002: 56; Črnak - Meglič 2000; Abrahamson 1996).

V **liberalnem sistemu blaginje** ima pri zagotavljanju blaginje državljanov najpomembnejšo vlogo trg, ker ta sistem temelji na predpostavki, da so si vsi posamezniki s svojim delom sposobni zagotoviti socialno varnost in blaginjo na trgu. Druga možnost za tiste, ki ne morejo sodelovati na trgu, so mreže zasebnih neprofitnih organizacij in neformalna socialna omrežja. Civilna družba je tako na drugem mestu. Država v tem sistemu poskrbi le za tiste, ki zdrsnejo tudi skozi sfero civilne družbe, njena vloga je rezidualna in je na zadnjem mestu. Tak sistem blaginje se je v evropskem prostoru

1. Različnih sistemov blaginje, čeprav gre za podobna poimenovanja, ne smemo enačiti z Esping-Andersenovimi (1990) opredelitvami "treh svetov kapitalistične blaginje".

deloma vzpostavil v Veliki Britaniji² (Kolarič in dr. 2002: 58; Črnak - Meglič 2000; Abrahamson 1996). Nekateri avtorji v ta model uvrščajo tudi Irsko³ (Ginsburg 2001).

V **konservativno-korporativističnem sistemu blaginje** prvo mesto v zagotavljanju blaginje, prav tako kot v liberalnem sistemu, pripada trgu oz. kvazitrgu, vloga države pa je v tem modelu na drugem mestu. Država namreč na podlagi obveznih sistemov socialnih zavarovanj podpira sposobnost zaposlenih in njihovih družin, da kupujejo sredstva na trgu. Država poskrbi tudi za tiste, ki izpadejo iz sistemov obveznih socialnih zavarovanj, in sicer z instrumenti socialne pomoči ter tako, da naroči storitve zanje pri zasebnih neprofitnih organizacijah, ki so sicer na zadnjem mestu v hierarhiji, imajo pa pomembno vlogo. Vloga države tako ni niti rezidualna niti subsidiarna in zajema delitev dela med državo, ki je naročnik in financer storitev pri zasebnih neprofitnih organizacijah, ter zasebnimi neprofitnimi organizacijami, ki so proizvajalke naročenih javnih dobrin in storitev za državo. Tak sistem blaginje se je vzpostavil v kontinentalni Evropi: v Nemčiji, Avstriji, Franciji, Belgiji in na Nizozemskem (Kolarič in dr. 2002: 58–59; Črnak - Meglič 2000; Abrahamson 1996).

Katoliški sistem blaginje temelji na načelu subsidiarnosti⁴ kot rezultatu moči Rimskokatoliške cerkve. V skladu s tem načelom imajo v tem sistemu najpomembnejšo vlogo neformalna socialna omrežja in predvsem s strani cerkve ustanovljene neprofitne organizacije. Vloga trga je na drugem mestu v hierarhiji in se nanaša na zasebne kolektivne zavarovalne sheme. Odgovornost države je na zadnjem mestu, saj ta poseže le, če ostali dve sferi odpove, in sicer s shemami socialnih pomoči ali z minimalnimi nacionalnimi zavarovalnimi shemami (Kolarič in dr. 2002: 60). Ta sistem blaginje, ki ga Ferera (1996) v analizi različnih režimov blaginje imenuje južni model, je značilen za Italijo, Španijo in Portugalsko (Kolarič in dr. 2002: 65; Črnak - Meglič 2000; Abrahamson 1996).

V **socialno-demokratskem sistemu blaginje** ima v zagotavljanju blaginje in socialne varnosti najpomembnejšo vlogo država na podlagi močnega javnega sektorja, univerzalnih programov in socialnih pravic državljanov. Trg je na drugem mestu v hierarhiji, zasebne neprofitne organizacije in neformalna socialna omrežja pa na zadnjem. Tak sistem blaginje se je vzpostavil v skandinavskih državah (Kolarič in dr. 2002: 59; Črnak - Meglič 2000; Abrahamson 1996). Podobnosti temu sistemu lahko najdemo v sistemih blaginje nekdanjih socialističnih držav.

-
2. Britanski sistem blaginje odstopa od čistega liberalnega sistema blaginje v nacionalnih shemah zdravstvenega zavarovanja in je v tem smislu podoben socialno-demokratskemu sistemu. Država nacionalni minimum zdravstvenih storitev zagotavlja vsem državljanom pod enakimi pogoji.
 3. Pri Irski ni dogovora glede umestitve v sistem blaginje; ima značilnosti tako liberalnega kot katoliškega in konservativno-korporativističnega sistema (glej Ginsburg 2001; Kleinman 2002).
 4. V skladu z načelom subsidiarnosti, ki izhaja iz katoliške doktrine, lahko višje ravni družbenih kolektivitet posežejo le, ko nižje ravni niso sposobne rešiti problema. Drugače povedano, šele ko se zmožnost družine in cerkve za medsebojno pomoč v skupnosti izkažeta kot nezadostni, lahko intervenira država.

Za (nekdanji) **državno-socialistični sistem blaginje** je bila značilna dominantna vloga države. Država je bila lastnik, financer in nadzornik vseh institucij, ki so ponujale storitve ali zagotavljale denarna nadomestila posameznikom. Ker državna sredstva niso zadostovala za zadovoljitev vseh potreb posameznikov, so veliko breme za zagotavljanje socialne varnosti in blaginje posameznikov nosila neformalna socialna omrežja, predvsem družina in sorodstvo. Vloga zasebnih neprofitnih organizacij je bila šibka zaradi formalnih ovir za samoorganiziranje državljanov, predvsem zaradi omejevanja vloge cerkve, trga pa v sferi produkcije storitev legalno ni bilo (Kolarič in dr. 2002: 60; Črnak - Meglič 2000).

Po spremembi političnega sistema se blaginjski sistemi nekdanjih socialističnih držav seveda spreminjali, mnenja o tem, v katero smer, pa niso enotna, predvsem zato, ker gre za t. i. tranzicijske sisteme.⁵ Kljub temu lahko rečemo, da te države do določene mere še vedno ohranjajo značilnosti nekdanjega blaginjskega sistema (Kolarič in dr. 2002; Črnak - Meglič 2000). Iz obdobja pred socializmom so se ohranile tudi nekatere značilnosti konservativno-korporativističnega sistema blaginje, kar je še posebej pomembno za potek sprememb v sistemih blaginje držav, ki so nastale v t. i. tranzicijskem obdobju. Po mnenju Deacona (2000) se sistemi blaginje v teh državah razvijajo v smeri konservativno-korporativističnega sistema v kombinaciji z elementi socialno-demokratskega sistema blaginje, ki izhajajo iz predhodnega socialističnega sistema blaginje. Nasprotno pa nekateri avtorji (Ferge 2001; Standing 1996) menijo, da so spremembe v sistemih blaginje v t. i. tranzicijskih državah potekale predvsem v smeri liberalnega sistema blaginje na način "šok terapije", pod vplivom zahodnoevropskih ekonomistov in politikov ter predvsem gospodarskih organizacij, kot je Svetovna banka. V Sloveniji so po mnenju Kolarič (2005) spremembe potekale postopno v smeri dualnega modela, ki vsebuje elemente konservativno-korporativističnega sistema blaginje in socialno-demokratskega sistema blaginje, reforme v zadnjem obdobju pa so vse bolj usmerjene v liberalni sistem blaginje. V nekdanjih socialističnih državah gre tako za razliko od ostalih držav zahodne in srednje Evrope – za katere po mnenju Espinga - Andersena (1996) velja, da je socialna politika usmerjena v *status quo* in je relativno odporna proti spremembam – za visoko stopnjo turbulentnosti sprememb na področju sistemov blaginje, kar lahko posledično, bolj kot sam sistem, vpliva na stopnjo nestrpnosti v družbi.

Naša osnovna predpostavka je, da različni sistemi blaginje proizvajajo različno stopnjo dekomodifikacije⁶ družbe, se pravi različno stopnjo neodvisnosti posameznikovega družbenega položaja od trga. Tako posledično kot eden izmed dejavnikov vplivajo na napetosti med različnimi družbenimi skupinami, katerih odnosi so do določene mere regulirani z značilnostmi posameznega sistema blaginje (kot so odnosi med starimi in mladimi, bogatimi in revnimi, delavci in menedžmentom ter moškimi in ženskami). Države, ki pripadajo sistemu blaginje, v katerem je v zagotavljanju družbene blaginje

5. Umestitev obravnavanih postsocialističnih držav v posamezen sistem blaginje zahteva poglobljeno analizo, kar pa ni predmet naše obravnave.

6. Pojem dekomodifikacije je vpeljal Esping - Andersen (1990) in predstavlja enega od osnovnih meril za razvrščanje držav v režime blaginje.

trg na prvem mestu, kot to velja za liberalni in konservativno-korporativistični sistem blaginje, naj bi imele posledično manjšo stopnjo strpnosti. Na drugi strani pa naj bi države, ki pripadajo sistemom blaginje, v katerih trg v zagotavljanju blaginje državljanov ni na prvem mestu, temveč sta to bodisi država ali civilna družba oz. skupnost, posledično imele večjo stopnjo družbene kohezije in manjšo konfliktnost med družbenimi skupinami. Torej naj bi tisti sistemi blaginje, ki omogočajo večjo stopnjo dekomodifikacije oz. neodvisnosti posameznikovega družbenega položaja od trga, predvidoma imeli nižjo stopnjo nestrpnosti. Trg je namreč tisti, ki lahko zadovoljivo ponotranji le "dobra tveganja", medtem ko "slaba tveganja" prepušča ostalim akterjem oz. sferam (Esping - Andersen 2000: 176). Zato predvidevamo, da dominantnost trga pri zagotavljanju socialne varnosti in blaginje državljanov posledično bolj vpliva na višjo stopnjo nestrpnosti kot pa dominantnost države ali civilne družbe oz. skupnosti.

Našo domnevo utemeljujemo z Esping-Andersenovo tipologijo treh idealnotipskih opredelitev (kot jih sam nekoliko karikirano imenuje) družbeno proizvedenih "človeških tipov":

- *homo liberalismus*,
- *homo familius* in
- *homo socialdemocraticus* (Esping - Andersen 2000: 171–172).

S temi tipi je ponazoril odnose med ljudmi v družbi in torej iz tega izhajajoče možne nestrpnosti.

Homo liberalismus sledi svojemu najvišjemu idealu, ki je preračunano osebno blagostanje. Velikodušnost in prijaznost do drugih je osebna stvar, ne pa nekaj, kar je določeno od zgoraj. Njegova etika mu veleva, da je brezplačno kosilo nemoralno in vsakršni kolektivizem ogroža osebno svobodo. Zato je naklonjen sistemu blaginje, v katerem naj tisti, ki so sposobni biti aktivni na trgu, to tudi počnejo, tisti pa, ki tega ne zmorejo, si morajo dobrodelnost zaslužiti (Esping - Andersen 2000: 171). Nasproten *homo liberalismusu* je *homo socialdemocraticus*. Ta verjame, da mu bo bolje, ko bo vsem bolje. Delati dobro za druge ni dobrodelno dejanje. Družba je nekaj, kar smo si vsi prisiljeni deliti, in zato je bolje, da to počnemo dobro. Nihče ne sme biti deležen uslug, privilegijev ali posebne obravnave, saj to ogroža solidarnost. Kolektivne rešitve so tako edino zagotovilo za dobro življenje posameznika. Ostane nam še *homo familius*. Ta prezira brezosebnost ter posledično trg in individualizem. Osebno okoriščanje je zanj nemoralno in po njegovem mnenju človek najde svoje ravnovesje le takrat, ko služi svoji družini. Svoboda mu pomeni zaščitenost njegove družine pred nenehnimi grožnjami iz sveta, ki ga obdaja. Družina je vir solidarnosti brez primere, saj le družina ve, kaj njeni člani potrebujejo. Družina pa je krhka, saj je veliko posameznikov odvisnih od *pater familias*. Zato je *homo familius* zadovoljen z idejo, da država odstrani tveganje morebitne nesreče. Vendar le zaradi dobrobiti družine, ne pa zaradi splošne lojalnosti. Zato si želi sistem blaginje, ki kroti trg in hkrati poudarja vrednote tesne družinske solidarnosti (Esping - Andersen 2000: 171–172).

Kot pravi Esping - Andersen, institucionalna razvojna pogojenost (institutional path dependency) pomeni, da se bo določena družba bolj verjetno reproducirala v podobi

homo socialdemocraticusa, neka druga pa v podobi *homo liberalismusa*, in to generacijo za generacijo (Esping - Andersen 2000: 172). Za vsak sistem blaginje je torej značilen prevladujoči tip. Če povežemo tipologijo z našimi opredelitvami sistemov blaginje, lahko rečemo, da posamezni sistemi blaginje proizvajajo prevladujoči "človeški tip" glede na to, katera sfera je v sistemu dominantna. V državah, kjer je v okviru hierarhije sfer v zagotavljanju socialne varnosti na prvem mestu trg, se je kot prevladujoči tip oblikoval *homo liberalismus*; v državah, kjer je v zagotavljanju socialne varnosti in blaginje državljanov primarna družina (oz. neformalna socialna omrežja), prevladuje *homo familius*; *homo socialdemocraticus* pa je značilen za države, katerih sistem blaginje temelji na državi kot primarni sferi zagotavljanja socialne varnosti in blaginje državljanov. Države, v katerih prevladuje *homo liberalismus*, naj bi tako posledično imele višjo stopnjo nestrpnosti in konfliktov med posameznimi družbenimi skupinami kot države, v katerih sta se kot prevladujoči tip vzpostavila *homo socialdemocraticus* in *homo familius*.

3 Konflikti in nestrpnosti v družbi – pomanjkanje družbene kohezije

Ko pravi Nauenburg (2005: 71), je percepcija antagonizma in napetosti med družbenimi skupinami relevantna za evropski cilj večanja družbene kohezije in integracije. Za kohezivno družbo je značilno – glede na opredelitve, ki so jih podali komunitaristi, Kearns in Forrest (2000), pa tudi Svet Evrope (2005) –, da je v njej malo konfliktov in napetosti. Stopnja napetosti v družbi med različnimi skupinami kaže torej raven družbene kohezije.

Kearns in Forrest (2000: 996) sta opisala kohezivno družbo kot družbo, ki "drži skupaj" (hangs together), kot družbo, v kateri vsi njeni deli pripomorejo h kolektivnemu družbenemu delovanju in blaginji, konflikti med družbenimi cilji in skupinami ter razdiralno vedenje pa so zmanjšani na najmanjšo mogočo mero. Kot njeno nasprotje naj bi družba, v kateri primanjkuje kohezije, razodevala visoko stopnjo nereda, konfliktnosti in neenakosti, nizko stopnjo interakcij znotraj skupnosti in med skupnostmi, nezdržljive vrednote ter nizko stopnjo pripadnosti kraju. Avtorja menita, da je mogoče kohezivnost družbe opazovati s petih vidikov, ki so med seboj prepleteni:⁷

Skupne vrednote, državljanska kultura

Pod skupnimi vrednotami avtorja razumeta skupne cilje, moralna načela in kode vedenja ter podporo političnim institucijam in politično udeležbo. Avtorja menita, da v kohezivni družbi obstajajo vrednote, ki njenim članom omogočajo, da se enačijo s skupnimi cilji in jih podpirajo. V podporo tem vrednotam se v modernem času omenja npr. spodbujanje dobrega državljanstva, vključitev medsebojne pomoči v ustavo ipd. Državljanjska kultura pa se nanaša na to, da se o glavnih političnih vrednotah razpravlja

7. Predstavita jih tudi kot možne razsežnosti, vendar brez jasne operacionalizacije ali ločnice med njimi. Avtorja govorita o njih bolj kot o vidikih obravnave družbene kohezije, ki je pogosto uporabljen, a nejasno opredeljen pojem, ki se opazuje na različne načine.

demokratično. Vrednotne usmeritve družb so npr. proučevali Inglehart in dr. (Inglehart 1997; Inglehart in Baker 2000; Inglehart in Abramson 1994; 1999). "Vzpon industrijske družbe je povezan s koherentnim kulturnim premikom od tradicionalnih vrednotnih sistemov, vzpon postindustrijskih družb pa s premikom od absolutnih norm in vrednot k sindromu vedno bolj racionalnih, strpnih in zaupljivih postindustrijskih vrednot" (Inglehart in Baker 2000). Pogosto se v literaturi primerjalno analizira tudi podpora demokratičnim institucijam, volilna udeležba ipd.

Družbeni red, družbena kontrola

Ta vidik naj bi enačil družbeno kohezijo z odsotnostjo splošnega konflikta, z učinkovitim neformalnim družbenim nadzorom, strpnostjo, spoštovanjem razlik in medskupinskim sodelovanjem. S tega vidika je družbena kohezija stranski proizvod rutin, zahtev in vzajemnosti, ki se pojavijo v vsakdanjem življenju, manj pa se poudarjajo vrednote. Družbeni red temelji na strpnosti med posamezniki in skupinami. Težave tega družbenega reda se kažejo na vsakodnevni ravni kriminala, nevljudnosti in nestrpnosti. V tem okviru je družbena kohezija merjena predvsem z vidika strpnosti do marginalnih skupin in priseljevanja ali do odklonskih dejanj⁸ (glej npr. Mihelj 2004; Hafner Fink 2004). Ta vidik je privzet tudi v tem članku, saj bomo analizirali povezavo med nestrpnostjo in sistemi blaginje. Lahko torej rečemo, da nas zanima ena od razsežnosti družbene kohezije.

Solidarnost, manjšanje neenakosti v družbi (med posamezniki, skupinami in prostori)

Ta vidik družbeno kohezijo enači z usklajenostjo med gospodarskim in družbenim razvojem. Poudarja porazdelitev javnih financ in možnosti, enak dostop do storitev in denarne pomoči, pripravljenost pomagati drugim. Nanaša se na harmoničen razvoj družbe in posameznih skupin v njej na podlagi skupnih gospodarskih, družbenih in okoljskih standardov; natančneje, gre za zmanjševanje neenakosti v dohodku, zaposlenosti, višanje kakovosti življenja, dostop do storitev itn. Pogosto se s tega vidika kohezivnost družb opazuje na podlagi statističnih kazalnikov, ki se nanašajo na mere socialne povezanosti, kot to npr. označuje statistični urad v Sloveniji. Gre za t. i. leakenske indikatorje. Ti zajemajo predvsem stanje na trgu delovne sile in na področju socialnih transferjev (kot sta stopnja brezposelnosti in stopnja revščine).

Socialna omrežja in socialni kapital

Pri tem vidiku naj bi bili pomemben del družbene kohezivnosti visoka stopnja interakcije v skupnosti in družini, državljansko udejstvovanje ter sodelovanje v zasebnih neprofitnih organizacijah. Družbeno kohezijo torej lahko pojmujejo tudi kot nekaj,

8. Gre za standardna vprašanja v Evropski raziskavi vrednot – in sicer: koga ne bi želeli imeti za soseda: priseljenca, Muslimana, Žida, alkoholika, Roma, posameznika s kriminalno preteklostjo, levičarskoega ali desničarskega skrajneža, veliko družino, homoseksualca, človeka z aidsom, uporabnika drog. Drugo pogosto vprašanje pa analizira strpnost do posameznih dejanj, kot so: homoseksualnost, splav, ločitev, evtanazija, prostitucija.

kar se ohranja na lokalni ravni prek interakcij v skupnosti in družini, s socializacijskim procesom in mehanizmi medsebojne podpore. Pri tem so pomembna omrežja socialne opore in njihove spremembe v času. Ta raven zajema predvsem mikroanalize odnosov med ljudmi in je redkeje predmet nacionalnih in mednacionalnih primerjav. Izjema so primerjave držav glede ravni socialnega kapitala (glej Putnam 1995; Fukuyama 1999; Putnam 2000a; 2000b; Norris 2001). Glavna kazalnika socialnega kapitala sta participacija v različnih zasebnih neprofitnih organizacijah in stopnja generaliziranega zaupanja (za mesto Slovenije v evropskem prostoru glej npr. Adam in Rončević 2004; Iglič 2001; 2004).

Navezanost na kraj/prostor

Gre za zadnji vidik, ki sta ga izpostavila Kearns in Forrest (2000). Kot pravita avtorja, se navezuje predvsem na diskusije v okviru mest in soosesk. Gre za identifikacijo s svojih krajem, ki vpliva na spoštovanje lokalne kulture, norm in vrednot ter je del vzpostavljenih lokalnih vezi. Ta vidik bi lahko na nacionalni ravni navezali na nacionalno identiteto (npr. pomen državnih simbolov in nacionalna zavest). Pri tem se identiteta opazuje skozi občutek pripadnosti različnim "geografskim" skupinam, kot odnos do pojmov, kot so narod, Evropa in nacionalni ponos (kot primer analize identitete tako na nacionalni kot na evropski ravni ter odnosa med različnimi ravnmi identitet glej npr. pri nas Hafner - Fink 2002; 2004; Miheljak 2004).

Kot je razvidno, se posamezni vidiki med seboj prepletajo tako po teoretski opredelitvi kot tudi načinov in metod opazovanja. Seveda pa analiza družbene kohezije Kearnsa in Forresta (2000) ni edina. Podobno je tudi Jenson (1998) opredelila pet razsežnosti družbene kohezije:

1. pripadnost (kot nasprotje izolaciji, nanaša se na skupne vrednote, identiteto in občutek pripadnosti);
2. vključenost (kot nasprotje izključenosti, nanaša se na enakost dostopa do različnih institucij v družbi);
3. participacija (kot nasprotje neparticipaciji);
4. prepoznavanje (kot nasprotje zavračanju, nanaša se na spoštovanje in strpnost v pluralistični družbi);
5. legitimnost (kot nasprotje nelegitimnosti, nanaša se na spoštovanje institucij, ki posredujejo ob morebitnih nesoglasjih v pluralistični družbi).

V nekaterih vidikih se te razsežnosti prekrivajo z zgoraj predstavljenimi. Tako je pripadnost sorodna temu, kar Kearns in Forrest (2000) imenujeta navezanost ter skupne vrednote. Vključenost je sorodna solidarnosti in zmanjševanju razlik v družbi. Participacija je pomemben del opazovanja socialnega kapitala. Prepoznavanje pa je sorodno razsežnosti družbenega reda. Ta je za nas najbolj relevantna, saj obravnava spoštovanje in strpnost v družbi.

4 Primerjalna analiza držav

V tem delu članka bomo v okviru primerjalne analize med izbranimi državami Evropske unije ugotavljali, kako se proučevane države razvrščajo glede na stopnjo nestrpnosti in ali se njihova razvrstitev prekriva z zanje značilnimi sistemi blaginje. Predvidevamo, da imajo države, ki pripadajo sorodnemu sistemu blaginje, tudi podobno stopnjo nestrpnosti med družbenimi skupinami. Podobno sta Rothstein in Stolle (2001) povezala različen sistem blaginje in različno stopnjo zaupanja med ljudmi in v institucije v posameznih državah. Ugotovila sta, da imajo selektivni in konzervativni sistemi ločitveni značaj in da torej države s tema dvema sistemoma delujejo tako, da postavijo skupine eno proti drugi.

4.1 Metodologija

Glede na to, da domnevamo, da imajo blaginjski sistemi vpliv na nestrpnost med skupinami, smo se odločili opazovati družbeno kohezivnost z vidika družbenega reda (Forrest in Kearns 2000). Ta vidik namreč poudarja, da družbeni red temelji na strpnosti med posamezniki in skupinami. Kot najbolj pogosto vprašanje o strpnosti do posameznih skupin se uporablja vprašanje, koga posamezniki ne bi imeli za soseda (to vprašanje namreč najdemo v različnih mednarodnih raziskavah, med drugim tudi v Evropski raziskavi vrednot). S tem vprašanjem se torej meri nestrpnost do priseljencev, Muslimanov, Židov, alkoholikov, Romov, posameznikov s kriminalno preteklostjo, levičarskih ali desničarskih skrajnežev, velikih družin, homoseksualcev, ljudi z aidsom, uporabnikov drog ipd. Gre za nestrpnost do specifičnih, marginalnih skupin v družbi.

V raziskavi, iz katere bomo črpali podatke, navedenega vprašanja sicer ni bilo, so pa zato druga, ki merijo nestrpnost med širšimi, manj specifičnimi družbenimi skupinami, kar je za naš namen celo bolj ustrezno. Podatki, ki jih bomo uporabili, so bili zbrani v okviru Evropske raziskave kakovosti življenja (2003).⁹ Opazovali bomo stopnjo nestrpnosti, ki se pojavlja med štirimi skupinami v družbi, saj so odnosi med njimi pomemben del socialne politike in so tako do določene mere pogojeni tudi z značilnostmi sistema blaginje, ki se je oblikoval v posameznih družbah. In sicer:

- med bogatimi in revnimi,
- med delavci in vodilnimi,
- med moškimi in ženskami,
- med mladimi in starimi.

9. Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions) in, Wissenschaftszentrum für Sozialforschung, Berlin. Sponzor: Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer. Distribucija: UK Data Archive, University of Essex, Colchester. V raziskavo je bilo vključenih 28 držav – 25 članic EU ter Bolgarija, Romunija in Turčija. Raziskava se je izvajala v letu 2003. Vzorec je vseboval 26.000 anketirancev, pri čemer je bilo anketirancev po posameznih državah od 600 do 1.000 (več na www.eurofound.europa.eu). Avtorji baze podatkov niso odgovorni za vsebino in analize v članku, odgovornost nosiva avtorici članka.

Vprašanje raziskave se je glasilo: *V vsaki državi se tu in tam pojavi nestrpnost med različnimi družbenimi skupinami. Koliko nestrpnosti je po vašem mnenju v Sloveniji med naslednjimi družbenimi skupinami? Odgovori: (1) veliko nestrpnosti, (2) nekoliko nestrpnosti, (3) ni nestrpnosti, (4) ne vem.*¹⁰

Pri tem se zavedamo, da je mera nepopolna, saj zaznane nestrpnosti niso (nujno) enake dejanski nestrpnosti. Vendar pa je percepcija ljudi enako pomembna, saj slednja vpliva na dejanja ljudi in njihove odnose. Opazovali smo 17 evropskih držav,¹¹ ki so predstavnice različnih sistemov blaginje. In sicer:

1. socialno-demokratski: Finska, Švedska, Danska,
2. katoliški: Italija, Španija, Portugalska,
3. konservativno-korporativistični: Nemčija, Avstrija, Francija, Nizozemska, Belgija,
4. liberalni: Velika Britanija in deloma Irska ter
5. (nekdanji) državno-socialistični: Slovenija, Češka, Madžarska in Poljska.

Na podlagi odgovorov je bil izračunan indeks nestrpnosti. Ta predstavlja seštevek odstotkov anketirancev v posameznih državah, ki zaznavajo veliko napetost med v vprašalniku naštetimi skupinami.

4.2 Rezultati

Če nestrpnost opazujemo po posameznih skupinah, je ta najmanj zaznana med moškimi in ženskami, saj jo v povprečju le 11 % anketiranih zaznava kot močno. Najvišja je v Španiji in Veliki Britaniji, najnižja pa na Danskem, Češkem in v Italiji. Podobno je povprečno zaznavanje visoke nestrpnosti med mladimi in starimi, saj je delež 15%. Najnižji je zopet delež na Danskem in v Italiji, najvišji pa v Franciji in Avstriji. Nasprotno pa v povprečju tretjina zaznava veliko nestrpnosti med bogatimi in revnimi ter delavci in vodilnimi. Razlike med državami pri teh dveh skupinah so tudi precej večje. Tako je nestrpnost med bogatimi in revnimi najbolj zaznana na Madžarskem, Poljskem in v Franciji, najmanj pa na Danskem in Finskem. Nestrpnost med delavci in vodilnimi je najbolj močno zaznana v Franciji, na Poljskem in v Sloveniji, najmanj pa jo zaznavajo anketiranci z Danske, Švedske in Finske (glej tudi Prilogo 1).

Jasne hierarhije držav torej ne najdemo, če te kategorije opazujemo posamezno. Kar je morda na prvi pogled opazno, je to, da v nobeni od kategorij ne najdemo na najvišjih mestih po stopnji nestrpnosti skandinavskih držav. Pri vseh ostalih pa takega vzorca ni. Tako imajo npr. države srednje in vzhodne Evrope večinoma visoko zaznano stopnjo nestrpnosti med bogatimi in revnimi ter delavci in vodilnimi, v nekaterih primerih pa so tudi med nižjimi – npr. po nestrpnosti med moškimi in ženskami (Češka).

10. V angleški različici vprašalnika je bila uporabljena beseda *tensions*, ki bi bila morda bolje prevedena z *napetosti* kot z *nestrpnost*. V članku uporabljamo besedo, ki je bila v slovenskem vprašalniku, pri čemer se zavedamo, da je pri posameznih državah zaradi različnega prevoda lahko prišlo do razlik in s tem do različne označitve stopnje napetosti/nestrpnosti med skupinami.

11. Pri tem smo se omejili le na tiste države, ki jih lahko umestimo v sisteme blaginje, kot jih opredeljujemo v članku.

Tabela 1: Nestrpnost med skupinami (v %).

Država	Bogati/revni	Delavci/vodilni	Moški/ženske	Stari/mladi
Avstrija	29,98	28,95	13,37	22,54
Belgija	34,80	33,47	16,04	21,00
Češka	43,76	35,75	6,78	16,54
Nemčija	36,61	33,71	7,24	12,62
Španija	32,08	36,70	20,19	14,38
Danska	4,14	5,79	6,72	3,21
Finska	20,47	17,24	8,28	8,81
Irska	28,44	26,84	12,09	14,88
Italija	21,21	30,01	7,22	7,94
Nizozemska	24,73	23,01	9,05	18,49
Portugalska	24,40	24,84	10,33	10,70
Švedska	23,66	15,88	10,40	10,33
Velika Britanija	22,60	26,11	16,46	17,89
Francija	47,11	50,99	13,58	24,93
Madžarska	61,38	46,77	11,42	19,10
Poljska	52,44	52,86	8,60	17,01
Slovenija	43,42	48,95	10,37	20,82
<i>Povprečje</i>	<i>32,42</i>	<i>31,64</i>	<i>11,07</i>	<i>15,36</i>

Vir podatkov: Evropska raziskava kakovosti življenja (2003).

Opomba: Deleži prikazujejo odstotek anketirancev, ki zaznavajo veliko nestrpnost.

Deleže smo standardizirali, jih sešteli in nato delili s številom spremenljivk (4).¹² S tem smo oblikovali indeks nestrpnosti,¹³ ki kaže, koliko je v posamezni državi splošno zaznane nestrpnosti (zato višja vrednost indeksa pomeni višjo stopnjo nestrpnosti). Rezultati so podani v tabeli in grafično. Pri tem je seveda mogoče, da je v posamezni državi stopnja nestrpnosti med nekaterimi skupinami velika, po drugi strani pa je v isti državi nestrpnost med drugimi skupinami lahko podpovprečna, kar smo s seštevkom izničili. V ta namen podajamo tudi posamezne rezultate (tabela s standardiziranimi podatki je v Prilogi 1).

12. Na pomembnost standardizacije vprašanj, ko primerjamo razlike med državami, so pri analizi mednarodne baze podatkov Evropska družboslovna raziskava (*European Social Survey*) opozorili Schwartz (2007) ter Newton in Montero (2007). Podobno sta Newton in Montero (2007) uporabila seštevke standardiziranih vrednosti za skupni indeks participacije, prav tako na mednarodnih podatkih tudi Norris in Davis (2007).

13. Korelacije med posameznimi vprašanji so visoke in statistično značilne. Izjema je vprašanje o nestrpnosti med moškimi in ženskami, kjer je povezava z vsemi ostalimi tremi vprašanji sicer pozitivna, vendar ni statistično značilna. Poenotenje v indeks je mogoče, saj je cronbachova alfa zadovoljivo visoka, in sicer 0,79.

Tabela 2: Razporeditev držav glede na indeks nestrpnosti.

Država	Indeks nestrpnosti
Danska	-1,81
Finska	-0,95
Italija	-0,80
Švedska	-0,72
Portugalska	-0,52
Nizozemska	-0,30
Nemčija	-0,25
Irska	-0,12
Češka	0,05
Velika Britanija	0,18
Avstrija	0,36
Španija	0,64
Belgija	0,64
Poljska	0,67
Slovenija	0,72
Madžarska	0,99
Francija	1,21

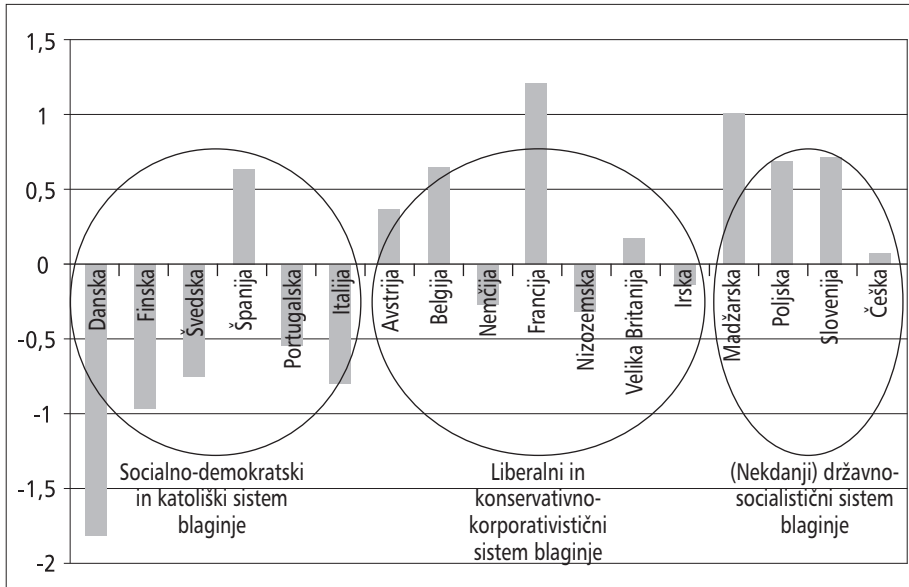
Vir podatkov: Evropska raziskava kakovosti življenja (2003).

Opomba: Višja vrednost indeksa pomeni višjo stopnjo nestrpnosti.

Tri države, ki med vsemi skupinami zaznavajo najmanj nestrpnosti, so Danska, Finska in Švedska. Gre za predstavnice socialno-demokratskega sistema blaginje. Sledita jim dve državi, ki jih avtorji uvrščajo v katoliški, južni model (Italija in Portugalska). V okviru katoliškega sistema blaginje po visoki stopnji nestrpnosti izstopa Španija.¹⁴ V spodnjem delu lestvice se nahajajo predvsem t. i. tranzicijske države, tj. Madžarska, Poljska in Slovenija. Med njimi je tudi Francija, ki ima med zahodnimi državami (in tudi na splošno med vsemi državami) največjo stopnjo nestrpnosti med opazovanimi družbenimi skupinami. Te razlike prikazujemo tudi grafično (Slika 1).

14. Izjeme Španije na tem mestu ne znamo pojasniti.

Slika 1: Razporeditev držav glede na indeks nestrpnosti.

Vir podatkov: Evropska raziskava kakovosti življenja (2003).

Opomba: Višja vrednost indeksa pomeni višjo stopnjo nestrpnosti.

V splošnem rezultati analize sovpadajo z našimi predvidevanji, da imajo države, v katerih je značilnost sistema blaginje ta, da omogoča večjo stopnjo dekomodifikacije družbe, posledično tudi manj nestrpnosti med družbenimi skupinami. Nadalje rezultati analize sovpadajo s predvidevanji v tem, da imajo več nestrpnosti med družbenimi skupinami države, ki pripadajo sistemom blaginje, za katere je značilna nižja stopnja dekomodifikacije (se pravi: posameznikova blaginja je v veliki meri odvisna od njegovega položaja na trgu oz. je trg tisti, na katerem si posamezniki najprej zagotavljajo blaginjo in socialno varnost). Gre za liberalni in konservativno-korporativistični sistem blaginje. To velja za države, kot so Velika Britanija, Avstrija, Belgija, Francija, Nemčija, Irska in Nizozemska.

Zanimivo je, da imajo nekdanje socialistične države, za katere je bila v nekdanjem sistemu blaginje značilna visoka stopnja dekomodifikacije, v splošnem največ zaznane nestrpnosti, z izjemo Češke, ki se po stopnji nestrpnosti uvršča bližje skupini držav konservativno-korporativističnega sistema blaginje. Na eni strani to lahko povežemo s tem, da je za t. i. tranzicijske države značilno, da elementi nekdanjega državno-socialističnega sistema blaginje, v katerem je v zagotavljanju blaginje in socialnega varstva prevladovala država, vse bolj izginjajo, medtem ko v ospredje prihajajo elementi sistemov blaginje, v katerih kot temeljni proizvajalec teh storitev prevladuje trg.

Slovenija v stopnji nestrpnosti v primerjavi z ostalimi t. i. tranzicijskimi državami bistveno ne izstopa in ima primerljivo stopnjo zaznane nestrpnosti glede na drugi dve postsocialistični državi (Poljska, Madžarska), za kateri je značilno, da sta v tranzicijskem obdobju v sistemu blaginje doživeli korenite spremembe, predvsem v prid trga,

ki zavzema vse pomembnejše mesto (Ferge 2001). Dominantnost trga v zagotavljanju socialne in družbene blaginje je bila v teh državah pogosto implementirana na način "šok terapije". Zato so nekoliko presenetljivi podatki o visoki stopnji nestrpnosti za Slovenijo, saj bi glede na to, da so bile tovrstne spremembe v smeri liberalizacije sistema blaginje pri nas do sedaj manj izražene, pričakovali tudi nekoliko manj nestrpnosti kot v ostalih postsocialističnih državah.

5 Sklep

Na podlagi prikazanih podatkov lahko sklenemo, da se pripadnost držav posameznim sistemom blaginje kaže tudi v podobnih družbenih odnosih, natančneje: v nestrpnosti med družbenimi skupinami. Seveda so pri tem tudi izjeme. Velja poudariti, da si nismo zadali naloge pojasniti te odnose z značilnostmi sistema blaginje v določeni družbi, želeli smo le proučiti, kako se države razvrščajo glede na stopnjo nestrpnosti v družbi in ali se stopnja nestrpnosti v njih prekriva z zanje značilnimi sistemi blaginje. Naša poenostavljena analiza je pokazala, da večinoma se.

Pri tem so se kot države z največjo stopnjo nestrpnosti pokazale nekdanje socialistične države. Izrazito visoka stopnja nestrpnosti v večini postsocialističnih držav morda kaže ravno na to, da je bolj kot to, kateri sistem blaginje prevladuje, pomembna stabilnost sistema. Neoblikovani sistemi blaginje oz. večje spremembe v teh sistemih lahko hkrati pomenijo, da nobena od sfer (trg, država ali civilna družba) ne nudi visoke stopnje varnosti oz. se njihova hierarhija spreminja. Morda ravno zaradi stalnih sprememb sistema blaginje posamezniki v družbi nimajo visokega občutka varnosti, kar prinaša povečanje nestrpnosti med različnimi skupinami.

Nadalje lahko nizek občutek varnosti (in posledično visoko stopnjo nestrpnosti) povežemo z umikom države kot dominantne v zagotavljanju socialne varnosti in blaginje, kar je v nekaterih postsocialističnih državah povzročilo "blaginjsko razpoko". To lahko še podkrepimo s tem, da večina državljanov v teh družbah še vedno meni, da je država tista, ki bi morala najprej poskrbeti za socialno varnost in blaginjo svojih državljanov. Kot ugotavljata Rus in Toš (2005), prebivalci postsocialističnih držav pripisujejo državi blaginje bistveno večji pomen kot prebivalci iz drugih držav. Po njunem mnenju razlog ni le zgodovinska inercija, temveč tudi eksistencialna nujnost, saj je posameznik v procesih tranzicije izpostavljen veliko večji negotovosti kot v tradicionalnih kapitalističnih državah (Rus in Toš 2005: 74). V postsocialističnih državah gre tako za "pojmovanje države kot varovalke, ki naj bi preprečila kaotično privatizacijo v nerazvitih tržnih razmerah tranzicijskih družb" (Rus in Toš 2005: 75). Opustitev "vloge varovalke" tako privede do občutka ogroženosti in nizke stopnje varnosti.

Pri tipologiji sistemov blaginje je šlo za idealno-tipske opredelitve, zato taka analiza na makroravni zamegli posebnosti obravnavanih držav. V prihodnje bi bilo zanimivo proučiti posamezne politike znotraj sistemov blaginje, ki uravnavajo odnose med pro-ucevanimi družbenimi skupinami, v povezavi s stopnjo nestrpnosti med njimi.

Prav tako bi bilo treba v analizo vključiti še druge dejavnike, ki lahko vplivajo na stopnjo nestrpnosti v posameznih družbah. Tudi tu velja, da se države združujejo v pred-

vidljive skupine glede na dolgoletne kulturne tradicije in zgodovinsko zapuščino, ki se lahko veže tudi na religiozno osnovo, podobno kot ugotavlja Norris (2001) za socialni kapital. Poleg tega Rothstein in Stolle (2001) poudarjata vlogo političnih institucij in njihovega delovanja. Če so slednje nekoruptivne, zanesljive in jim ljudje zaupajo, se to prenese tudi na širšo družbo v obliki generaliziranega zaupanja. V članku delovanja institucij v okviru različnih blaginjskih sistemov nismo opazovali, lahko pa predvidevamo, da imajo tudi ti pomemben vpliv na raven nestrpnosti. Nadalje Inglehart in Baker (2000) poudarjata, da na vrednotni sistem v posameznih državah (proučevala sta razvoj t. i. postmaterialističnih vrednot) pomembno vpliva gospodarski razvoj (vrednotni sistem bogatih držav se razlikuje od vrednotnih sistemov revnih držav), razvoj iz agrarne v industrijsko družbo, verska tradicija in politični sistem. Za opazovane družbene odnose so gotovo relevantni tudi ti vplivi. Vpliv sistemov blaginje na nestrpnost v družbi bi se tako šele s pomočjo kompleksnejše analize zares pokazal v pravi luči. To pa si lahko zadamo kot izziv v prihodnje.

Viri in literatura

- Abrahamson, P. (1996): Postmodern Welfare, Paper prepared for the 27th ICSW International Conference. Hong Kong.
- Adam, F., in Rončević, B. (2004): Social Capital as a Useful Scientific Methaphor. V N. Genov (ur.): Advances in Sociological Knowledge. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Berger Schmitt, R., in Noll, H. (2000): Conceptual Framework and Structure of a European System of Social Indicators, EU Reporting Working Paper 9. Mannheim: Centre for Survey Research and Methodology (ZUMA).
- Črnak - Meglič, A. (2000): Vpliv (tipov) države blaginje na obseg in vlogo neprofitno-volonterskega sektorja v sodobnih družbah: Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV.
- Deacon, B. (2000): Eastern European Welfare States: The Impact of the Politics of Globalisation. *Journal of European Social Policy*, 10 (2): 146–161.
- Esping - Andersen, G. (1990): The Three Worlds of Welfare Capitalism. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Esping - Andersen, G. (1996): Welfare States in Transition. National Adaptations in Global Economies. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Esping - Andersen, G. (2000): Social Foundations of Postindustrial Economies. New York: Oxford Univesity Press.
- Evropska raziskava kakovosti življenja (European Quality of Life Survey) (2003). Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions) in Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung [computer file]. Colchester, Essex: UK Data Archive [distributor], februar 2006. SN: 5260.
- Evers, A. (1988): Shifts in the Welfare Mix: Introducing a New Approach for the Study of Transformations in Welfare and Social Policy. V A. Evers in H. Wintersberger (ur.): Shifts in the Welfare Mix: Their Impact on Work, Social Services and Welfare Policies: 7–30. Dunaj: European Centre for Social Welfare Training and Research.

- Evers, A., in Wintersberger, H. (ur.) (1988): *Shifts in the Welfare Mix: Their Impact on Work, Social Services and Welfare Policies*. Dunaj: European Centre for Social Welfare Training and Research.
- Evers, A., in Laville, J. L. (ur.) (2004): *The Third Sector in Europe*. Cheltenham in Northampton: Edward Elgar.
- Evropska ustava: Predlog (2004): Dostopno prek: http://europa.eu.int/constitution/sl/ptoc2_sl.htm#a3 (11. 10. 2005).
- Ferge, Z. (2001): *Welfare and 'Ill-Fare' Systems in Central-Eastern Europe*. V R. Sykes, B. Palier in P. M. Prior (ur.): *Globalization and European Welfare States: Challenges and Change*. Hampshire in New York: Palgrave.
- Forrest, R., in Kearns, A. (2001): *Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood*. *Urban Studies*, 38 (12).
- Fukuyama, F. (1999): *Social Capital and Civil Society*. The Institute for Public Policy, George Mason University. Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/fukuyama.htm#1> (12. 4. 2004).
- Ginsburg, N. (2001): *Globalisation and the Liberal Welfare States*. V R. Sykes, B. Palier in P. M. Prior (ur.): *Globalisation and European Welfare States: 173–193*. Hampshire: Palgrave.
- Hafner - Fink, M. (2002): *Nacionalna identiteta in evropska identiteta: Stališča Slovencev v primerjavi z drugimi Evropejci*. V N. Toš in I. Bernik (ur.): *Demokracija v Sloveniji: Prvo desetletje: 193–215*. Ljubljana: FDV (Dokumenti SJM).
- Hafner - Fink, M. (2004): *Državljanstvo, (nacionalna) identiteta in odnos do tujcev*. V B. Malnar in I. Bernik (ur.): *S Slovenkami in Slovenci na štiri oči: 55–80*. Ljubljana: FDV (Dokumenti SJM).
- Iglič, H. (2001): *Socialni kapital, socialna omrežja in politično vedenje: empirična študija*. *Družboslovne razprave*, 17 (37–38): 167–190.
- Iglič, H. (2004): *Dejavniki nizke stopnje zaupanja v Sloveniji*. *Družboslovne razprave*, 20 (46/47): 149–175.
- Inglehart, R. (1997): *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R., in Abramson, P. R. (1994): *Economic Security and Value Change*. *The American Political Science Review*, 88 (2): 336–354.
- Inglehart, R., in Abramson, P. R. (1999): *Measuring Postmaterialism*. *The American Political Science Review*, 93 (3): 665–677.
- Inglehart, R., in Baker, W. E. (2000): *Modernization, Cultural Change and the Persistence of Traditional Values*. *American Sociological Review*, 65 (1).
- Jenson, J. (1998): *Mapping Social Cohesion: The State of Canadian Research*. CPRN Study No F/03. Ottawa: Renouf Publishing Co. Ltd.
- Johnson, N. (1990): *Problems of the Mixed Economy of Welfare*. V R. E. Goodin (ur.): *Need and Welfare: 145–164*. London: Sage.
- Kleinman, M. (2002): *A European Welfare State? European Union Social Policy in Context*. Houndmilles, Basingstoke in Hampshire: Palgrave.
- Kolarič, Z., Meglič - Črnak, A., in Svetlik, I. (1995): *Slovenia*. V Z. Kolarič, M. Ružica in I. Svetlik (ur.): *The Profile of the Voluntary Sector in Eastern Central European Countries*. *Družboslovne razprave*, XI (19–20): 77–94.

- Kolarič, Z., Črnak - Meglič, A., in Vojnovič, M. (2002): Zasebne neprofitno-volonterske organizacije v mednarodni perspektivi. Ljubljana: FDV.
- Kolarič, Z. (2005): Slovenski socialni model v primerjalni perspektivi, prispevek na 2. kongresu socialnega dela "tradicije – prelomi – vizije". Portorož.
- Kopač, A. (2004): Aktivacija – obrat v socialni politiki. Ljubljana: FDV (Znanstvena knjižnica).
- Miheljak, V. (2004): Slovenija na presečišču vrednostnih geografij. V B. Malnar in I. Bernik (ur.): S Slovenkami in Slovenci na štiri oči: 81–109. Ljubljana: FDV (Dokumenti SJM).
- Nauenburg, R. (2005): Perceived Quality of Society. Quality of Life in Europe. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Newton, K., in Montero, J. R. (2007): Patterns of Political and Social Participation in Europe. V R. Jowell in dr. (ur.): Measuring Attitudes Cross-Nationally: Lessons from the European Social Survey: 205–237. Los Angeles: Sage Publications.
- Norris, P. (2001): Making Democracies Work: Social Capital and Civic Engagement in 47 Societies, Paper for the EURESCO Conference on Social Capital, University of Exeter: 15–20.
- Norris, P., in Davis, J. (2007): A Continental Divide? Social Capital in the US and Europe. V R. Jowell in dr. (ur.): Measuring Attitudes Cross-Nationally: Lessons from the European Social Survey: 238–264. Los Angeles: Sage Publications.
- Pestoff, V. (1992): Third Sector and Co-Operative Services: An Alternative to Privatisation. Journal of Consumer Policy, 15 (1): 21–45.
- Putnam, R. (1995): Tuning In, Tuning Out: The Strange Disappearance of Social Capital in America. Political Science and Politics, 28 (4).
- Putnam, R. (2000a): The Decline of Social Capital: Political Culture as a Condition for Democracy. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, R. (2000b): Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster.
- Rothstein, B., in Stolle, D. (2001): Social Capital and Street Level Bureaucracy: An Institutional Theory of Generalized Trust, Paper prepared for "Trust in Government Conference". Princeton: Princeton University,
- Rus, V., in Toš, N. (2005): Vrednote Slovencev in Evropejcev. Ljubljana: FDV (Dokumenti SJM).
- Schwartz, S. H. (2007): Value Orientations: Measurement, Antecedents and Consequences Across Nations. V R. Jowell in dr. (ur.): Measuring Attitudes Cross-Nationally: Lessons from the European Social Survey: 168–205. Los Angeles: Sage Publications.
- Sik, E., in Svetlik, I. (1988): Similarities and Differences. V A. Evers in H. Wintersberger (ur.): Shifts in the Welfare Mix: Their Impact on Work, Social Services and Welfare Policies: 273–280. Dunaj: European Centre for Social Welfare Training and Research.
- Standing, G. (1996): Social Protection in Central and Eastern Europe: A Tale of Slipping Anchors and Torn Safety Nets. V G. Esping - Andersen (ur.): Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economies: 225–255. London, Thousand Oaks in New Delhi: Sage Publications.
- Svet Evrope, Social Cohesion Newsletter, 13 (februar 2005). Dostopno prek: http://www.coe.int/T/E/social_cohesion/social_policies/Newsletters/Bulletin_E_13.pdf (3. 5. 2005).
- Svetlik, I. (1988): Yugoslavia: Three Ways of Welfare System Restructuring. V A. Evers in H. Wintersberger (ur.): Shifts in the Welfare Mix: Their Impact on Work, Social Services and Welfare Policies: 331–368. Dunaj: European Centre for Social Welfare Training and Research.

- Svetlik, I. (1992): The Voluntary Sector in a Post-Communist Country: The Case of Slovenia. V S. Kuhnle in P. Selle (ur.): Government and Voluntary Organisations: A Relational Perspective: 198–210. Avebury.
- Van Deth, J. W. (2001): The Proof of the Pudding: Social Capital, Democracy, and Citizenship, Paper prepared for the EURESCO Conference on Social Capital: Interdisciplinary Perspectives. Exeter.
- Vrh v Lizboni (23.–24. 3. 2000). Dostopno prek:
<http://www.csreurope.org/about/default.asp?strRequest=whatwedo&pageid=420> (19. 6. 2003).

Priloga 1

Tabela 1: Nestrpnost med bogatimi in revnimi (deleži v %).

	Nestrpnost med bogatimi in revnimi			
	Veliko nestrpnosti	Nekoliko nestrpnosti	Ni nestrpnosti	Ne vem
Avstrija (n = 1007)	29,3	58,9	9,5	2,3
Belgija (n = 1001)	33,3	50,1	12,2	4,4
Češka (n = 994)	41,2	43,0	10,1	5,7
Danska (n = 998)	3,9	36,2	54,3	5,6
Finska (n = 996)	20,0	65,9	11,7	2,4
Francija (n = 1033)	45,8	44,5	6,9	2,8
Nemčija (n = 1051)	35,1	49,8	11,0	4,1
Velika Britanija (n = 1009)	21,5	59,4	14,3	4,9
Madžarska (n = 1000)	59,6	33,6	3,9	2,9
Irska (n = 991)	27,3	57,8	11,0	3,8
Italija (n = 1004)	20,2	52,2	22,9	4,7
Nizozemska (n = 1048)	23,7	60,0	12,0	4,3
Poljska (n = 1000)	49,5	38,7	6,2	5,6
Slovenija (n = 602)	42,2	46,2	8,8	2,8
Španija (n = 1004)	30,7	46,8	18,1	4,4
Švedska (n = 1001)	23,4	62,0	13,4	1,2
Portugalska (n = 998)	23,2	54,7	17,3	4,7

Vir podatkov: Evropska raziskava kakovosti življenja (2003).

Tabela 2: Nestrpnost med delavci in vodilnimi (deleži v %).

	Nestrpnost med delavci in vodilnimi			
	Veliko nestrpnosti	Nekoliko nestrpnosti	Ni nestrpnosti	Ne vem
Avstrija (n = 1007)	28,2	61,4	7,9	2,5
Belgija (n = 1001)	31,6	52,9	9,9	5,6
Češka (n = 994)	32,3	49,0	9,1	9,7
Danska (n = 998)	5,4	59,1	28,9	6,6
Finska (n = 996)	16,6	68,2	11,3	3,9
Francija (n = 1033)	49,6	42,5	5,2	2,7
Nemčija (n = 1051)	31,5	53,1	8,8	6,7
Velika Britanija (n = 1009)	24,6	58,2	11,4	5,8
Madžarska (n = 1000)	43,5	42,9	6,6	7,0
Irska (n = 991)	25,1	59,9	8,4	6,7
Italija (n = 1004)	28,9	55,6	11,7	3,8
Nizozemska (n = 1048)	21,7	61,6	11,0	5,7
Poljska (n = 1000)	48,9	38,9	4,7	7,5
Slovenija (n = 602)	46,6	42,1	6,5	4,8
Španija (n = 1004)	34,1	47,5	11,3	7,2
Švedska (n = 1001)	15,5	70,4	11,6	2,5
Portugalska (n = 998)	23,4	51,3	19,5	5,8

Vir podatkov: Evropska raziskava kakovosti življenja (2003).

Tabela 3: Nestrpnosti med moškimi in ženskami (deleži v %).

	Nestrpnost med moškimi in ženskami			
	Veliko nestrpnosti	Nekoliko nestrpnosti	Ni nestrpnosti	Ne vem
Avstrija (n = 1007)	13,1	63,0	22,0	1,9
Belgija (n = 1001)	15,4	52,1	28,3	4,2
Češka (n = 994)	6,3	37,9	48,0	7,9
Danska (n = 998)	6,4	51,6	37,6	4,4
Finska (n = 996)	8,0	56,7	32,2	3,1
Francija (n = 1033)	13,3	54,2	30,4	2,1
Nemčija (n = 1051)	7,1	56,2	34,1	2,6
Velika Britanija (n = 1009)	15,9	53,4	27,1	3,7
Madžarska (n = 1000)	10,8	47,4	36,7	5,0
Irska (n = 991)	11,4	52,7	30,3	5,7

Italija (n = 1004)	6,9	34,0	54,7	4,4
Nizozemska (n = 1048)	8,7	54,2	33,3	3,8
Poljska (n = 1000)	7,9	49,9	34,1	8,0
Slovenija (n = 602)	9,8	52,9	31,9	5,3
Španija (n = 1004)	19,3	48,2	28,2	4,3
Švedska (n = 1001)	10,3	67,6	21,1	1,0
Portugalska (n = 998)	9,7	44,1	40,1	6,0

Vir podatkov: Evropska raziskava kakovosti življenja (2003).

Tabela 4: Nestrpnost med mladimi in starimi (deleži v %).

	Nestrpnost med mladimi in starimi			
	Veliko nestrpnosti	Nekoliko nestrpnosti	Ni nestrpnosti	Ne vem
Avstrija (n = 1007)	22,1	60,5	15,3	2,1
Belgija (n = 1001)	20,5	54,6	22,4	2,6
Češka (n = 994)	15,8	51,8	28,0	4,3
Danska (n = 998)	3,1	38,0	55,7	3,2
Finska (n = 996)	8,6	58,3	31,0	2,1
Francija (n = 1033)	24,4	54,0	19,6	2,0
Nemčija (n = 1051)	12,5	60,7	25,7	1,1
Velika Britanija (n = 1009)	17,3	56,3	23,2	3,2
Madžarska (n = 1000)	18,8	52,4	27,1	1,8
Irska (n = 991)	14,3	49,4	32,6	3,6
Italija (n = 1004)	7,6	33,1	55,0	4,3
Nizozemska (n = 1048)	18,0	57,4	21,9	2,7
Poljska (n = 1000)	16,4	59,6	20,5	3,5
Slovenija (n = 602)	20,3	57,7	19,5	2,5
Španija (n = 1004)	13,7	50,2	31,7	4,4
Švedska (n = 1001)	10,2	59,0	29,4	1,4
Portugalska (n = 998)	10,0	49,1	34,7	6,1

Vir podatkov: Evropska raziskava kakovosti življenja (2003).

Tabela 5: Nestrpnost med skupinami – standardizirane vrednosti.

Država	Bogati/revni	Delavci/vodilni	Moški/ženske	Mladi/stari
Danska	-2,03	-1,99	-1,13	-2,09
Finska	-0,86	-1,11	-0,73	-1,13
Švedska	-0,63	-1,21	-0,17	-0,87
Španija	-0,02	0,39	2,38	-0,17
Portugalska	-0,58	-0,52	-0,19	-0,80
Italija	-0,80	-0,13	-1,00	-1,28
Avstrija	-0,18	-0,21	0,60	1,23
Belgija	0,17	0,14	1,29	0,97
Nemčija	0,30	0,16	-1,00	-0,47
Francija	1,05	1,49	0,65	1,65
Nizozemska	-0,55	-0,66	-0,53	0,54
Velika Britanija	-0,70	-0,42	1,40	0,43
Irska	-0,29	-0,37	0,27	-0,08
Madžarska	2,08	1,16	0,09	0,64
Poljska	1,43	1,63	-0,64	0,28
Slovenija	0,79	1,33	-0,18	0,94
Češka	0,81	0,32	-1,12	0,20

Vir podatkov: Evropska raziskava kakovosti življenja (2003).

Tabela 6: Nestrpnosti med skupinami – poenostavljen prikaz standardiziranih vrednosti.

Država	Bogati/revni	Delavci/vodilni	Moški/ženske	Mladi/stari
Danska	--	--	--	--
Finska	-	--	-	--
Švedska	-	--	-	-
Španija	o	+	++	-
Portugalska	-	-	-	-
Italija	-	o	--	--
Avstrija	o	-	+	+
Belgija	+	o	++	+
Nemčija	+	o	--	-
Francija	++	++	+	++
Nizozemska	-	-	-	+
Velika Britanija	-	-	++	+
Irska	-	-	+	o
Madžarska	++	++	o	+

Poljska	++	++	-	+
Slovenija	+	++	-	+
Češka	+	+	--	+

Vir podatkov: Evropska raziskava kakovosti življenja (2003).

Vrednost oznak: -- = zelo nizka zaznana nestrpnost, - = nizka nestrpnost, o = ne odstopa od povprečja, + = visoka nestrpnost, ++ = zelo visoka nestrpnost

Naslov avtoric:

Maša Filipović

Fakulteta za družbene vede
Kardeljeva pl. 5, 1000 Ljubljana
e-mail: masa.filipovic@fdv.uni-lj.si

Tatjana Rakar

Fakulteta za družbene vede
Kardeljeva pl. 5, 1000 Ljubljana
e-mail: tatjana.rakar@fdv.uni-lj.si